

**İSLAM İŞBİRLİĞİ TEŞKİLATI BAĞIMSIZ DAİMİ İNSAN HAKLARI
KOMİSYONU 17. OLAĞAN OTURUMU “ENGELLİ BİREYLERİN HAKLARININ
KORUNMASI VE DESTEKLENMESİ” TEMATİK TARTIŞMASININ SONUÇ
BİLDİRGESİ**

Cidde, 31 Mart 2021: İslam İşbirliği Teşkilatı Bağımsız Daimi İnsan Hakları Komisyonu (IPHRC), çevrimiçi olarak gerçekleştirilen 17. Olağan Oturumunda “Engelli bireylerin haklarının korunması ve desteklenmesi” başlıklı bir tematik tartışma düzenledi. Tematik tartışma IPHRC Başkanı Dr. Saeed Ai Ghufli’nin resmi açılış konuşması ile başladı ve İİT Genel Sekreteri Dr. Othaimen’in açılış konuşması, önceden kaydedilmiş bir mesajla iletildi. İslam Ülkeleri İstatistik, Ekonomik ve Sosyal Araştırma ve Eğitim Merkezi (SESRIC) ve Uluslararası İslami Fıkıh Akademisi (IIFA) temsilcileri, panelist olarak katıldı. Toplantıya, çok sayıda Üye ve Gözlemci Devlet de çevrimiçi olarak katılım sağladı ve tartışmaya katkıda bulundu. Kapsamlı bir tartışmaya dayanarak Komisyon, tematik tartışmanın sonuç belgesi olarak aşağıda sıralanan hususları kabul etti:

İslam’ın insanoğlunu, fiziksel ve zihinsel durumu ne olursa olsun, Yaradan’la özel bir ilişkisi olan ve Tanrı’nın yarattığı şerefli bir varlık olarak gördüğü, Kur’an-ı Kerim ve Peygamber Hz. Muhammed (Sallallâhu Aleyhi ve Sellem) ‘in sünnetinin; insanları sosyal sınıf, inanç, renk veya fiziksel yeteneklerine göre hiçbir ayırım yapmadan aynı değerlere haiz olduğu **vurgulandı**. Buna göre, engelli bireyler, hem dini hem de dünyevi alanlarda onur ve statü bakımından eşittir. Buna ek olarak, İslam, engelli haklarını yüceltirken, engelli kişileri engellilik durumlarıyla orantılı olarak bazı sorumluluk ve yükümlülüklerden de muaf tutmaktadır.

Engelliliğin kendi başına bir engel veya dezavantaj olmadığı ve engellilerin eşit haklara sahip bireyler olduğu şeklindeki İslami öğretiler, Peygamber Hz. Muhammed (Sallallâhu Aleyhi ve Sellem)’in davranışlarından **esinlendi ve onu rehber edindi**. Dolayısıyla, engellilik durumuna karşı verilmesi gereken yanıt, engelli bireylerin fiziksel, psikolojik ve duygusal ihtiyaçlarını karşılayarak onlar için hayatı kolaylaştırmaktır.

Yakın zamanda kabul edilen İslam İşbirliği Teşkilatı İnsan Hakları Kahire Bildirgesi, İslam İşbirliği Teşkilatı Şartı ve On Yıllık Eylem Planı, Engelli Haklarına İlişkin Sözleşme, (EHİS / CPRD), İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, Viyana Bildirgesi ve Eylem Planı, Abdis Ababa Eylem Gündemi ve engellilerin eşit haklarını tanıyan ilgili IIFA kararları ayrıca **rehber alındı**.

-Yeni haklar yaratmadan, engelli bireylerin mevcut haklardan eşit temelde yararlanmasını teşvik etmek ve korumak için uluslararası bir geliştirme aracı olan- BM Engelli Haklarına İlişkin Sözleşme (EHİS/CRPD)'nin, İİT üye devletlerinin çoğunluğu tarafından onaylanması **memnuniyetle karşılandı** ki bu durum, devletlerin engelli kişilerin topluma tam katılımına ve entegrasyonuna mani olan engellerin ortadan kaldırmaya istekli olduklarını yansıtmaktadır.

Dünya Sağlık Örgütü'nün (WHO / DSÖ)¹ engelliliğin, “bir kişinin içsel kapasitesi ile çevresel ve kişisel faktörler arasındaki etkileşimden kaynaklanan işlevsel alanda bir sınırlama” şeklindeki açıklaması/tanımlaması **kabul edildi**. Bu perspektiften bakıldığında engellilik, özürllükleri, aktivite sınırlamalarını ve katılım kısıtlamalarını kapsayan şemsiye bir terimdir. Benzer şekilde, EHİS /CRPD² de, “engelliliğin gelişen bir kavram olduğunu, diğerleriyle eşit bir şekilde topluma tam ve etkili katılımını engelleyen davranışsal ve çevresel engelleri olan kişiler arasındaki etkileşimden kaynaklandığını”, kabul etmektedir.

İİT ülkeleri de dahil olmak üzere %80'i geliştirmekte olan ülkelerde yaşayan engelli bireylerin (yaklaşık 1 milyar kişi, dünya nüfusunun yaklaşık %15'i) toplumun en geniş ve en savunmasız kesimlerinden birini temsil ettiği **vurgulandı**.

Engelli kişilerin karşılaştığı zorlukların ele alınmasında çeşitlilik, cinsiyet eşitliği, çok sektörlü ve yaşam boyu süren yaklaşım, kapsayıcılık, insan onuru gibi birbiriyle bağlantılı ilkelerin önemi **kabul edildi**.

Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerine (SKH'ler) ulaşmak için engelli bireylerin haklarını desteklemenin ve korumanın önemi **daha ileri düzeyde kabul edildi**.

Engelliliğin, bir kişinin vücudunun özellikleri ile -engelliliğin etkilerini şiddetlendiren- yaşadığı toplumun özellikleri arasındaki etkileşimi yansıtan karmaşık bir fenomen olduğu **vurgulandı**. Engellilerin topluma katılımında onların ayrımcılığa ve damgalanmasına yol açan ana engeller; fiziksel ve sanal ortamlara erişim eksikliği; hem değişimin araçları hem de kalkınmanın yararlanıcıları olarak tam ve eşit katılımları için kritik öneme sahip olan yardımcı teknolojilere ve temel hizmetlere erişim eksikliğini kapsamaktadır.

Ayrıca, silahlı çatışmaların ve felaketlerin sadece engelli kişilerin yaşamları üzerinde orantısız olumsuz etkilere sahip olmadığı ve bu durumun etkilenen toplumlar üzerinde artan bir baskı oluşturduğu **vurgulandı**. Bu nedenle, tüm insani yardım eylemleri, engelli kişilerin

¹ DSÖ (2001), İşlevsellik, Engellilik ve Sağlığın Uluslararası Sınıflandırması, tanıma ulaşmak için: <https://www.who.int/classifications/international-classification-of-functioning-disability-and-health>.

² EHİS, Giriş, Paragraf (e).

korunmasına ve kurtarılmasına gerekli önceliği vermelidir. Bu bağlamda, İİT Üye Devletleri de dâhil olmak üzere tüm paydaşlar SKH'ler, EHİS ve Sendai Afet Riskini Azaltma Çerçevesi 2015–2030'u engellileri kapsayan sürdürülebilir kalkınma ile ilişkilendirmede yararlı bir stratejik çerçeve sunan Incheon Stratejisinden³ yararlanmaya **çağrıldı**.

Engellilerin sosyal, ekonomik, kültürel ve politik alanlarda süregelen eşitsizliklerle karşılaşmaya devam etmesine ilişkin **endişeler dile getirildi**. Bir ülkenin ekonomik, yasa, fiziksel ve sosyal çevresi, engelli kişilerin yetersiz rehabilitasyon araçları ve kamusal mal ve hizmetlere erişimini sınırlandırabileceği gibi, engelli bireylerin ekonomik, sivil ve sosyal hayata katılımlarının önünde engeller oluşturabilir veya var olan engelleri devam ettirebilir.

Ayrıca, yabancı işgali altındaki bölgelerde ve işgal / güvenlik güçlerinin uyguladığı vahşete dayalı silahlı çatışma durumlarında yaşayan engelli kişilerin insan haklarının ısrarlı reddi ve ihlali hakkındaki **endişeler dile getirildi**. Bu amaçla Filistinli, Afganlı, Rohingya ve Keşmirli engelli kişilerle dayanışma içinde bulunduğu **ifade edilerek**; Üye Devletlere bu kişilerin sağlık, eğitim ve psikolojik ve sosyal gelişim ihtiyaçlarını karşılamak üzere insani tedbirleri yoğunlaştırma **çağrısı yapıldı**.

Devam eden Covid-19 salgınının, normal zamanlarda bile hakları çoğu kez unutulmuş engelliler de dâhil olmak üzere, dünya genelinde savunmasız kişiler için yıkıcı sosyo-ekonomik maliyetleri olan yaygın sistemik eşitsizlikle ortaya çıkardığının **altı çizildi**. Pandemi süreci, herkese eşit değer verilmedikçe ve herkes acil durum planlaması ve sağlık müdahalesine dâhil edilmedikçe müdahale ve iyileştirme çabalarının etkili olmayacağını kanıtladı.

Tüm Devletlerden, engelli kişileri hayırseverlik, tıbbi tedavi ve sosyal korumanın “nesneleri” olarak görmekten vazgeçip, onları hakları olan “özneler” olarak yeniden konumlandırmaları ve özellikle toplumun bu önemli kesimini hedefleyen kamu politikaları ve programlarına ilişkin karar alma süreçlerine engellileri entegre etmek için tüm uygun önlemleri almaları **talep edildi**.

Tüm Devletler, engelli haklarının kendi yargı sistemlerinde nasıl uygulandığına ilişkin iyi uygulama örneklerini paylaşmaya ve engelli kişilerin topluma entegrasyonunu iyileştirmeye **teşvik edildi**.

İİT Genel Sekreterliği'nden, engelli kişilerin topluma katılımını ve güçlendirilmesini konu alan İİT Eylem Planını, sınırlandırılmamış hükümetler arası uzmanlar grubu tarafından

³ BM ESCAP Stratejisi: <https://www.unescap.org/resources/incheon-strategy-make-right-real-persons-disabilities-asia-and-pacific-and-beijing>

değerlendirilmek ve onaylanmak üzere ilgili İİT organlarıyla koordineli olarak sonuçlandırması **talep edildi**. Bu Eylem Planı, İİT Devletlerinin engellilerin tamamen entegre oldukları kapsayıcı ve sürdürülebilir toplumlar inşa etme konusundaki istekliliğini somutlaştırmak için önemli bir adım olacaktır.

Sosyal korumaya yatırım çağrısı yapan İslam Zirvesi 14. Oturumu Nihai Tebliği ile uyumlu olarak tüm İİT Üye Devletleri, engelli kişilerin sosyal korumasını ve sosyal içermesini teşvik etmeyi amaçlayan programlar oluşturmaya **çağrıldı**. Ayrıca Üye Devletler, iyi odaklanmış ve hedefe yönelik politikalar oluşturmaya yardımcı olmak adına engellilik konularında ayrıştırılmış veri kaynakları oluşturmaya ve erişimi kolaylaştırmak için bilgi teknolojisi alanı da dâhil olmak üzere, ilgili İİT kurumlarına danışarak kapasite geliştirme stratejileri ve programları geliştirmeye **çağrıldı**.

Ayrıca Üye Devletleri, iyi odaklanmış ve hedeflenmiş politikalar oluşturmaya yardımcı olmak için engellilik konularında ayrıştırılmış veri kaynakları oluşturmaya ve engelli kişilerin özel ihtiyaçlarına göre teknolojiye erişimini ve adaptasyonunu kolaylaştırmak için bilgi teknolojisi alanı da dâhil olmak üzere ilgili İİT kurumlarıyla istişare içinde kapasite geliştirme stratejileri ve programları geliştirmeye **çağrıldı**.

Ayrıca tüm İİT Devletlerine engellilerin insan haklarından faydalanmasının artırılması için aşağıda belirtilen önerileri dikkate almaları yönünde **çağrıda bulunuldu**:

- (i) Engellilerin yaşadıkları toplumda insan haklarından faydalanmalarını engelleyen psikolojik, sosyal, kültürel ve çevresel engellerin kaldırılmasına yönelik politika ve hedefli müdahalelerin tasarlanması;
- (ii) Kadınlar ve kız çocukları öncelikli olmak üzere tam ve eşit yurttaşlar olan engellilerin kendi toplumlarının gelişimine tam ve etkili katılım sağlayarak katkılarını sunmalarını güvence altına alacak, engellilere pozitif ayrımcılığı da kapsayacak şekilde güçlü bir hukuki çerçeve oluşturulması.
- (iii) Engellilerin haklarının korunması ve geliştirilmesine ilişkin mevzuatın uygulanmasına ulusal insan hakları kurumlarının ve ombudsmanlıkların rolünün dâhil edilmesi;
- (iv) Engelliliklerin önlenmesi amacıyla riskin azaltılmasına yönelik yatırım yapılması, ayrıca erişilebilirliğin ve çıktıların gelişmesi için özel ihtiyaçların dostça karşılanmasına yönelik sağlık hizmetlerinin tasarlanması;

- (v) Hangi müdahalelerin başarılı olduğunu tespit etmek ve engellileri hedef alan politika ve programları iyileştirmek için neyin gerekli olduğunu belirlemek için somut verilere dayanan etki değerlendirme araçlarının oluşturulması;
- (vi) Engellilerin güçlenmesi, entegrasyonu ve toplumdaki bağımsızlıklarının sağlanması için dijital yetilerinin geliştirilmesine yönelik yatırım yapılması;
- (vii) Engellilerin yaşam standartlarının iyileştirilmesinin yanı sıra işgücü piyasasına dahil edilmeleri ve eğitim ve sağlık hizmetlerine erişimlerinin geliştirilmesi için başta sivil toplum ve özel sektör olmak üzere çeşitli paydaşların entegre edilmesi;
- (viii) Medya, dini liderler ve kanaat önderlerinin, engellilerin topluma daha iyi entegrasyonunu sağlamak için engellilere ilişkin algıyı değiştirme ve engellilerin karşılaştığı ortak sorunları ele alırken, Üye Devletler arasında öğrenmeyi ve işbirliğini teşvik etmek için ilgili iyi uygulama örneklerini, politikaları ve önlemleri paylaşma süreçlerine dâhil edilmesi;
- (ix) EHİS'te ve ek protokollerde ifade edildiği şekliyle insan hakları sorumluluklarının yerine getirilmesi ve sözleşmeyi henüz onaylamayan devletler için onaylamanın hızlandırılması;
- (x) Engelli kadın ve kız çocukların spesifik ihtiyaçlarının karşılanması ve cinsiyet perspektifinin her türlü ilgili eylem ve politikaya dahil edilmesi;
- (xi) Engelliler için erişilebilirliğin artırılmasının ulusal kalkınma planlarında anaakımlaştırılması ve bu doğrultuda Üye Devletlerin SKH uygulamalarına ilişkin ulusal incelemelerinde konunun yansıtılmasının sağlanması;
- (xii) Ulusal plan ve stratejileri tasarlamak için bilgi ve iyi uygulama örneklerinin paylaşımı ve ayrıca engelli kişilerin kapasitelerini geliştirmek için yardımcı teknolojilerin kullanımı için BM ile ve Üye Devletlerarasında uluslararası işbirliğinin geliştirilmesi.

Gelişmiş ülkeler, gelişmekte olan ülkelere teknoloji transferini kolaylaştırmaya ve az gelişmiş ülkelere odaklanarak dünya genelinde engellilerin kendi yerel çevrelerine daha iyi entegre olmaları için teknik destek sağlamaya, **çağrıldı.**

İİT Genel Sekreterliği İnsanı İşler Departmanı'nda İİT Engelli Hakları Eylem Planının uygulanmasını takip edecek bir odak noktası kurulması ve İİT üye ülkelerinde engelli haklarının korunması ve geliştirilmesi noktasında başarısını kanıtlamış iyi uygulama örneklerinin yıllık incelemesinin yayınlanması **önerildi.**

Tüm ulusal, bölgesel ve uluslararası kuruluşlar ve hem kamu hem de özel sektördeki diğer ilgili işverenler, engelli bireyleri ilgili yetenekleri doğrultusunda kapsayan istihdam politikaları benimseyerek kapsayıcılık örneği oluşturmaya **çağrıldı**.

İlgili İİT kurumları ile koordineli olarak, konuya ilişkin evrensel standartlar ışığında engelli kişilerin korunması ve güçlendirilmesi çağrısında bulunan İslami ilkeler üzerine analitik bir çalışma hazırlamaya **karar verildi**.